

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА
ТИЧІНИ
ПЕРВИННА ПРОФСПІЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ «ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ
КОЛЕДЖ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА
ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
РАДА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ

Матеріали

Всеукраїнської студентської наукової конференції

***«ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ ТА
ПСИХОЛОГІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: МІЖНАРОДНИЙ ТА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД»***

30 квітня 2024 рік

Умань, 2024

**УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА
ТИЧІНИ
ПЕРВИННА ПРОФСПІЛКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ «ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ
КОЛЕДЖ»
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ» ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА
ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ
РАДА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ**

Матеріали

Всеукраїнської студентської наукової конференції

***«ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ ТА
ПСИХОЛОГІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: МІЖНАРОДНИЙ ТА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД»***

30 квітня 2024 рік

Умань, 2024

Головний редактор:

Коляда Наталія Миколаївна – голова організаційного комітету доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Редакційна колегія:

Кравченко Оксана Олексіївна – співголова організаційного комітету, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Сафін Олександр Джамільович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Албул Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Бялик Оксана Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Діхтяренко Світлана Юріївна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Матрос Ольга Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, заступник декана з наукової роботи факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Лисенко Анна Олегівна – голова Наукового товариства студентів та аспірантів факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету соціальної та психологічної освіти (протокол № 13 від 25.04.2024 р.)

«Трансформаційні зміни в соціальній роботі та психології в умовах сьогодення: міжнародний та національний досвід»: матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції (Умань, 30 квітня 2024 рік) / ред. кол.: Коляда Н.М., Кравченко О.О., Албул І.В., Матрос О.О., Лисенко А. О. – Умань: УДПУ, 2024. – 61с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції «Трансформаційні зміни в соціальній роботі та психології в умовах сьогодення: міжнародний та національний досвід», яка відбулася на базі факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини 30 квітня 2024 року.

© Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2024

ЗМІСТ

Адамюк Д. С.
ВПЛИВ СТРЕСОСТІЙКОСТІ НА СТАНОВЛЕННЯ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ В МОЛОДІ.....5
Верещака Г.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ТІЛЕСНОГО ДИСМОРФІЧНОГО РОЗЛАД НА ЗВЕРНЕННЯ ДО КОСМЕТОЛОГІЧНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ У ЖІНОК.....7
Гримайло А.
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ТУРИЗМІ ЧЕРКАЩИНОЮ.....10
Демчик Н. О.
ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ УНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї В КРАЇНАХ СКАНДИНАВСЬКОГО СВІТУ.....13
Дрига В. С.
КОМУНІКАТИВНА КОМЕПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЗАЛІЗНИЧНИКІВ.....16
Кирилюк Б. В.
СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛЮДЕЙ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....20
Ленський М. М.
ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРЛОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....23
Літвінова І. Ф.
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....27
Максимчук В. В.
ПРОБЛЕМАТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПОДРУЖЖЯ В УМВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....30
Писаненко О. І.
СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ.....34
Рудюк А.
ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ФОРМУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦІВНИКІВ У РОБОТІ З СУБКУЛЬТУРАМИ.....37

Симоненко А.	
СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	40
Сіденко Н. Г.	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЦИВІЛЬНИХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ.....	44
Ткачук Т.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ.....	48
Токар І. А.	
ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ НА ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ.....	51
Юр'єв І.	
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ»: ОСНОВНІ ГРУПИ ФАКТОРІВ ТА СИМПТОМІВ.....	55

*АДАМЮК Діана Сергіївна
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник: кандидат психологічних наук,
доктор педагогічних наук, професор МИТНИК Олександр Якович*

ВПЛИВ СТРЕСОСТІЙКОСТІ НА СТАНОВЛЕННЯ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ В МОЛОДІ

Нестабільна ситуація у світі та невизначеність майбутнього безпосередньо впливають на особистісну готовність до професійної діяльності молоді та вмотивованість студентів на досягнення успіху у житті.

Здобувачі освіти під час свого навчального процесу часто відчують поширене явище стресу.

Важливо розуміти, що стрес може сприяти активації особистості, підвищуючи її здатність до адаптації в умовах дискомфорту та небезпеки. Однак він також може завдати шкоди, різко погіршити робочу ефективність та якість життя.

Проблему стресостійкості особистості вивчали А. Боднар, Н. Макаренко, Л. Картенсен, В. Мозговий, О. Полякова та інші.

Х. Стельмащук визначає стресостійкість як інтегральну психологічну властивість людини як індивіда, особистості та суб'єкта діяльності, що забезпечує внутрішній психофізіологічний гомеостаз і оптимізовану взаємодію із зовнішніми емоціогенними умовами життєдіяльності [1].

Стійкість до стресу може позитивно впливати на професійний зріст студентів кількома шляхами. По-перше, стресостійкість сприяє розвитку саме стійкості, що дозволяє їм відновлюватися після невдач та важких моментів. По-друге, стресостійкість може допомогти студентам контролювати свої емоції та уникнути вигорання, що є однією з актуальних проблем у сфері освіти та психології [1].

Згідно з дослідженням, проведеним серед 656 студентів бакалаврату з природничих і прикладних наук у місті Бангалор, було виявлено, що

студенти з низькою та високою успішністю мають суттєво різні результати щодо різних джерел стресу [2].

У контексті дослідження інших науковців було встановлено, що існує взаємозв'язок між рівнем стресу та академічною успішністю. Дослідники виявили, що стресові фактори, пов'язані з навчанням і соціальними проблемами, спричинили серйозний і сильний стрес у 84% респондентів [2].

В рамках наукового дослідження мною було проведено тренінг на тему: “Методи саморегуляції у подоланні стресу”, як складову частину розвитку стресостійкості в студентів. За результатами тренінгу студенти акцентували увагу на збільшенні мотивації до професійної діяльності, а також на готовності до стресових викликів як в особистому житті, так і в професійному. Таким чином, розвинувши власну стресостійкість та оволодівши методами саморегуляції, в студентів збільшилась вмотивованість до професійної діяльності.

Таким чином, молодь з вищим рівнем стресостійкості має більше енергії та впевненості у собі, що дозволяє їм краще пристосовуватися до навколишніх умов та досягати бажаних результатів. Адже студенти з високим рівнем стресостійкості здатні ефективно керувати емоціями у стресових ситуаціях, що сприяє покращенню комунікативних навичок та збільшенню продуктивності у співпраці з іншими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стельмашук Х. Психологічні компоненти стресостійкості дітей-сиріт. URL: <https://www.researchgate.net/publication/329808440> PSYCHOLOGICAL COMPONENTS OF STRESSRESISTANCE OF AN ORPHANED CHILD
2. Tavakoli M. A positive approach to stress, resistance, and organizational change. URL: <https://www.researchgate.net/publication/271561469> A positive approach to stress resistance and organizational change

ВЕРЕЩАКА Ганна
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, м. Умань.
Науковий керівник: ПОЛІЩУК Олена, доктор філософії,
старший викладач кафедри психології

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ТІЛЕСНОГО ДИСМОРФІЧНОГО РОЗЛАДУ НА ЗВЕРНЕННЯ ДО КОСМЕТИЧНИХ МАНІПУЛЯЦІЙ У ЖІНОК

Проблема надмірного звернення уваги на переваги та дефекти власної зовнішності поширене явище як серед представників чоловічого так і жіночого гендерів. Проте, культурно-соціальні уявлення про зовнішній вигляд жінки, її конституцію, соціальну роль та модель поведінки найбільш помітні навіть в епоху глобалізму.

Зі збільшенням обсягу та популярності косметичних процедур та хірургічних операцій лікарі суміжних спеціальностей все частіше стикаються з пацієнтами з дисморфічним розладом тіла. Враховуючи етичні та юридичні міркування, пов'язані з естетичними процедурами у цих пацієнтів, точна ідентифікація та відповідний вибір процедур є вирішальними для спеціалістів.

Зростаючий тиск, спрямований на відповідність індивіда стандартам краси, засвоєних соціокультурним досвідом проявляється через соціальну невпевненість, спровоковану спотвореним сприйняттям власного образу тіла. Образ тіла являє собою сукупність думок, почуттів щодо власного тіла, які формуються, розвиваються та закріплюються під дією зовнішніх чинників, таких як культура та традиційні бачення образу тіла, засобів масової інформації, художніх творів (які переважно є носіями різних культур та поглядів) та ін.

Sarcu and Adamson виділяють чотири основні компоненти образу тіла: відносна важливість образу тіла, ступінь суб'єктивної незадоволеності

зовнішністю, об'єктивні дані зовнішності та безпосереднє сприйняття зовнішності як такої [4].

Найчастіше з вродженими чи набутими об'єктивно існуючими дефектами зовнішності доводиться працювати пластичним хірургам, адже найчастіше пацієнти звертаються до косметичних та хірургічних втручань для вирішення скоріше психологічних проблем аніж естетичних [5]. Нереалістичні очікування індивіда, що звертається по такого роду послуги, формується найчастіше під впливом соціально-культурного тиску та необ'єктивного віртуального досвіду (соціальні мережі, додатки для зміни та «корекції» зовнішності, відредаговані знімки знаменитостей).

Також ми хочемо звернути увагу на різницю між косметичними маніпуляціями на «ринку краси» та лікуванням косметичних дефектів з точки зору медичних працівників. Такі втручання як вколювання ботоксу, татуаж брів, губ, верхніх повік (так звані «стрілки»), нарощення вій, нігтів, волосся, різноманітні послуги з видалення волоссяного покриву шкіри – це все в практичній життєдіяльності жінок визначається як «косметична індустрія». Ми називаємо такі втручання «косметичними маніпуляціями» і маємо за мету окреслити відмінності між медичними втручаннями конкретних спеціалістів та косметичними маніпуляціями, які є популярними серед жіночого населення.

На даний момент, на Заході існує чітка позиція, щодо протипоказання косметичних та хірургічних процедур особам, що страждають на тілесний дисморфічний розлад [1]. Проте, парадоксальним залишається той факт, що попит на косметичну та пластичну хірургію формують переважно особи з даним розладом. Під час опитування 265 членів Американського товариства естетичної пластичної хірургії 84% пластичних хірургів повідомили, що вони несвідомо робили операції пацієнтам із BDD. За даними дослідження, було виявлено той факт, що хірурги для визначення наявності у пацієнта

даного розладу покладаються переважно на інтуїцію та інтерв'ю, а не на перевірені методи діагностики [3].

Higgins and Wysong у своїй публікації *Cosmetic Surgery and Body Dysmorphic Disorder – An Update* [2] приводять короткий статистичний огляд послуг у сфері краси та зазначають, що в останні роки кількість пацієнтів, які звертаються за косметичними процедурами, різко зросла. У 1992 році понад 400 тис. Американців зробили косметичні операції. У 2015 році в усьому світі було виконано 21 мільйон хірургічних і не хірургічних косметичних процедур, у тому числі 15,9 мільйонів у Сполучених Штатах. Зокрема, у Об'єднаних Королівствах кількість косметичних процедур з 2002 року зросла на 300%.

На розвиток тілесного дисморфічного розладу впливає комплекс негативних факторів, у тому числі соціальний тиск, жорстка стандартизація ідеалів краси, соціокультурні традиції регіону, у якому проживає індивід.

Підсумовуючи вищезазначене зауважимо, що ми навели короткий виклад проблематики дослідження впливу дисморфічного розладу на звернення до косметичних маніпуляцій у жінок. Зазначено, що незважаючи на явні протипоказання до косметичних та хірургічних маніпуляцій, переважна більшість клієнтів та пацієнтів вузьких спеціальностей сфери краси мають виражені ознаки даного розладу. Ми припускаємо, що дана тенденція генералізується також на звернення до косметичних маніпуляцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bouman T.K., Mulken S., van der Lei B. Cosmetic professionals' awareness of body dysmorphic disorder. *Plast Reconstr Surg.* 2017. №139. С. 336–342.
2. Higgins S. Wysong A. Cosmetic Surgery and Body Dysmorphic Disorder – An Update. *International Journal of Women's Dermatology.* 2018. №4. С. 44 – 48.

3. Joseph A.W., Ishii L., Joseph S.S., Smith J.I., Su P., Bater K. Prevalence of body dysmorphic disorder and surgeon diagnostic accuracy in facial plastic and oculoplastic surgery clinics. *JAMA Facial Plast Surg.* 2016. №19. С. 269–274.

4. Sarcu D., Adamson P. Psychology of the facelift patient. *Facial Plast Surg.* 2017. № 33. С. 252–259.

5. Основи пластичної та реконструктивної хірургії: навч. Посіб. / ред. В. В. Храпач. Київ: електронний підручник, 2021. 149 с.

Гримайло Аліна
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
Науковий керівник: Матрос Ольга Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ТУРИЗМІ ЧЕРКАЩИНОЮ

За даними ООН, близько 15% всього населення Землі має інвалідність. Люди з інвалідністю мають право на доступ до подорожей та відпочинку нарівні з усіма іншими. Інклюзивний туризм робить туризм доступним для людей з будь-якими можливостями. Це може включати доступні транспортні засоби, житло, атракціони та послуги.

Інклюзивний туризм може допомогти подолати бар'єри та сприяти соціальній інтеграції. Він може допомогти людям з інвалідністю відчути себе більш незалежними та впевненими. Інклюзивний туризм також може підвищити обізнаність про проблеми інвалідності та сприяти більш інклюзивному суспільству. Під час екскурсії люди з інвалідністю можна дізнатися про історію села, його культуру та побут. У музеї є експонати, які цікавлять більшість людей, наприклад, макети села, фотографії та карти.

Сьогодні інклюзивність залишається актуальною проблемою в багатьох сферах життя. Тому саме доступність є ключовим компонентом у створенні безперешкодного середовища для вразливих груп населення.

Безпроблемне пересування по прилеглій території. Наявність визначених місць для паркування автомобілів осіб з інвалідністю найближче до входу у будинок Доступний заїзд у приміщення, сходи / пандуси. Входи / виходи, двері. Відсутність порогів, широкі двері, широкі коридори. Доступність до усіх поверхів у приміщенні (ліфти, ескалатори, підйомники). Наявність доступного і пристосованого для неповносправних туалету. Означення місцезнаходження. Подорожі можуть бути неймовірно корисними для людей з інвалідністю, пропонуючи їм безліч переваг, таких як: Розширення кругозору та новий досвід: Подорожі дають можливість познайомитися з новими культурами, мовами, кухнями та традиціями. Це може допомогти людям з інвалідністю розширити свій кругозір, стати більш толерантними та відкритими до нового. Люди з інвалідністю можуть успішно долати виклики, пов'язані з подорожами, це може значно підвищити їхню самооцінку та впевненість у собі. Подорожі можуть мотивувати людей з інвалідністю бути більш активними, досліджувати нові місця та піклуватися про своє здоров'я. Зміна обстановки та нові враження також можуть мати позитивний вплив на психічне здоров'я. Можемо зазначити, що екскурсії дають можливість познайомитися з іншими людьми з інвалідністю: Це може допомогти людям з інвалідністю відчувати себе менш самотніми та більше зрозумілими. Подорожі можуть відкрити доступ до нових можливостей в освіті, роботі та волонтерстві. І просто відпочинок та розваги. Чудовий спосіб розслабитися, відпочити. Почути корисну та цікаву інформацію та просто отримати задоволення від життя. Звичайно, подорожі з інвалідністю можуть мати свої складнощі. Важливо ретельно планувати свою подорож, обирати доступні місця призначення, транспорт та житло, а також бути готовим до непередбачених ситуацій. Однак, подолавши ці виклики, люди з інвалідністю можуть отримати незабутні враження та збагатити своє життя новими знаннями та досвідом.

Черкащина має багато мальовничих місць, але на жаль не всі туристичні об'єкти є доступними. Це призводить до значної втрати туристів,

зниження доходів та все ж таки соціальних наслідків. Люди з інвалідністю можуть відчувати себе ізольованими, якщо вони не матимуть доступу до туристичних об'єктів та інших громадських місць. Туристичні об'єкти розглядаються як спосіб вивчення культури, пізнання духовності, моральності, естетичності, спосіб відпочинку. Однак сьогодні їх функціональність зросла і туристичні пам'ятки, екскурсії є засобами реабілітації, соціалізації, інтеграції тощо. Саме тому розробляються екскурсії Черкащиною зокрема у Легедзине. Вони можуть бути чудовим способом для людей з інвалідністю досліджувати нові місця, дізнаватися про різні культури та отримувати новий досвід, а головне покращити свою соціалізацію, реабілітацію.

Мета інклюзивного туризму полягає у зануренні учасників у трипільську культуру, знайомство з її традиціями, звичаями, мистецтвом. Покращити соціалізацію людей з інвалідністю за допомогою подорожі та екскурсій. Зазначу, що маю проект відкритий світ, завдяки інноваційній програмі для молоді UPSHIFT- Це глобальна програма Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), що реалізується у понад 40 країнах. Вона надає молоді й підліткам навички 21 століття та ресурси, щоб визначити проблеми своїх громад та запропонувати інноваційні рішення цих проблем. Проект відкритий світ спрямований на покращення соціалізації людей з інвалідністю у соціумі. Всі наші заходи, а саме: майстер-клас з оригамі, арт акція з розпису футболок, майстер-клас з малювання на холстах, виставка робіт підлітків з інвалідністю, пікнік з піратським квестом та аніматорами та вистава спрямовані на покращення соціалізації, відкриття творчих здібностей дітей та ефективного спілкування зі студентами нашого університету, соціальної та психологічної освіти та факультету мистецтв. Центр соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Пролісок» з радістю приймає мою команду та студентів для проведення цих заходів. Хочу зазначити, що виставка робіт дітей буде проводитися саме в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Дякуємо Кравченко Оксані Олексіївні за підтримку.

Очікуванні результати.

Інклюзивний туризм забезпечує сприятливі умови для сприятливої соціалізації та інтеграції осіб з інвалідністю. Саме тому організація екскурсії до музею буде сприяти:

- 1) Ефективній соціалізації людей з інвалідністю
- 2) Формуванню ставлення до оточення, його сприймання.
- 3) Допомагає пізнати суспільство, сформувати та розвинути навички комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
2. Трипілля. URL: <http://tripillya.com/> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Ясеновська М., Зіненко О. Кращі практики інклюзії в музеях України. Бібліотека Фонду Фрідріха Еберта в Україні, 2020. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16600.pdf>

*ДЕМЧИК Наталія Олександрівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
БЯЛИК Оксана Василівна*

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї КРАЇНАХ СКАНДИНАВСЬКОГО МАКРОРЕГІОНУ

Досягнення цілей у підготовці учнів до створення сім'ї пов'язується наадамперед з опануванням учнями основних елементів його змісту, що знаходять відображення в програмі освітньо-виховної та виховної роботи закладу освіти. Участь школярів у різних видах діяльності розглядається

фахівцями як обов'язкова умова формування різнобічно розвиненої в статевому відношенні особистості, спроможної ефективно розв'язувати проблеми сім'ї та міжстатевих взаємин у ній.

Традиційно підготовка учнів до створення сім'ї в скандинавських країнах зазвичай базується на комплексному підході до освіти, який включає як формальну, так і неформальну освіту, а також соціальну та психологічну підтримку.

Вирішення педагогічних завдань, спрямованих на підготовку молоді до створення сім'ї як особистісної властивості, що поєднує в собі знання, уміння, переконання, установки, цінності, практичні навички для дорослого життя, здійснюється за трьома основними напрямками: безпосередньо на заняттях у школі, у позакласній та позашкільній діяльності. Кожен напрям має певний арсенал засобів, форм, способів і прийомів, та засобів досягнення цілей порушеної проблеми.

Традиційними та найбільш поширеними формами роботи у підготовці учнів до створення сім'ї скандинавських країн, в тому числі й в Україні, вважаються:

- фрагменти уроків та окремі уроки таких навчальних дисциплін, як біологія та охорона здоров'я, статеве виховання, література, суспільствознавство, рідна й іноземна мова, історія, мистецтво, фізичне виховання, вводячи відповідні зміни в навчальні програми та підручники, навчально-методичну літературу, надаючи необхідну інформацію про сексуальне та репродуктивне здоров'я молоді у рамках шкільної програми;

- факультативні заняття, що відповідають сучасним вимогам виховання та ін.;

- заходи для батьків; консультації, які організуються для учнів та їх батьків у закладі освіти чи консультаційних центрах, де молоді люди отримують інформацію про вагітність, пологи, виховання дітей та інші аспекти батьківства.

За останні десятиріччя педагоги країн Євросоюзу, в тому числі й скандинавських країн, здійснюють активні пошуки таких форм та методів навчання та виховання, які б відповідали міждисциплінарному характеру змісту підготовки молоді до створення сім'ї. Ця проблема широко дискутувалася на визначальних для цієї галузі педагогічної теорії і практики конференціях, зокрема, й на Міжнародній конференції з планування сім'ї (*International Planned Parenthood Federation (IPPF)*). Це зумовило появу нових тенденцій в методичному забезпеченні підготовки школярів з питань сім'ї з числа перспективних методів навчання та виховання. В плані забезпечення міждисциплінарного підходу до підготовки молоді до створення сім'ї експерти виділяють, насамперед, навчання групами вчителів [1].

Сутність його полягає в тому, що декілька вчителів різних спеціальностей (два або більше) об'єднують зусилля для розв'язання певних освітньо-виховних завдань по підготовці учнів до створення сім'ї, де підставою для такого об'єднання є досягнення навчальної та виховної цілей. Міждисциплінарний характер змісту навчальної та виховної роботи потребує достатньо високого рівня професіоналізму для успішного керівництва нею, насамперед, при виконанні комплексних проєктів учнів, що містять у собі природничі, суспільствознавчі, гуманітарні та інші знання. Об'єднання в бригади дозволяє вчителям більш раціонально використовувати час, відведений для занять, підвищити їх ефективність та практичну спрямованість. Навчання групами вчителів, за оцінками експертів, надає можливість оптимізувати реалізацію принципу міждисциплінарності в освітньому та виховному процесах [1].

Оскільки скандинавські країни мають у своєму складі різноманітне населення, важливо також навчати учнів про різні культурні підходи до сімейного життя та взаємин.

Ці та інші підходи допомагають учням зрозуміти важливі аспекти сімейного життя та особливості створення здорових, стабільних сімейних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. IPPF. Framework for comprehensive sexuality education. – London, 2006. URL: <http://www.ippf.org/NR/rdonlyres/CE7711F7-C0P0-4AF5-A2D5-1e1876C24928/0/Sexuality.pdf>.
2. IPPF. Sexuality education in Europe. Reference guide to policies and practices. The Safe project. Brussels, IPPF European Network, 2006. URL: http://www.ysafe.net/SAFE/documents/Designsex%20ed%20guide%20final%20final_30nov2006.pdf.
3. Standards for Sexuality Education in Europe. WHO Regional Office for Europe and BzGA. Federal Centre for Health Education, BzGA, Cologne, 2010. 75 s.

*ДРИГА Віталій Сергійович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: ЖИТНУХІНА Катерина Павлівна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЗАЛІЗНИЧНИКІВ

Євроінтеграційні процеси в Україні, особливо в умовах повномасштабного вторгнення, мобільність ринку праці є рушіями активних змін у якості професійної підготовки фахівців всіх сфер життєдіяльності суспільства. Сучасна професійна культура залізничника розвивається за умов зростання уваги суспільства до комунікативної компетентності. Комунікація належить до основних потреб людини, оскільки є єдиним шляхом до

розуміння, соціального зближення і міжособистісної взаємодії. Будь-який культурний розвиток базується на інформаційному і розумовому обміні, узагальненні й передачі з покоління в покоління інформації і цінностей. Комунікативна компетентність є однією зі значущих складових професійної підготовки фахівців суб'єкт-суб'єктного типу діяльності, до яких належить і професія залізничника.

У контексті вдосконалення сучасної професійної освіти проблема пошуку психологічно обґрунтованих напрямів розвитку комунікативної компетентності майбутніх залізничників є досить актуальною. Чим краще сформована в майбутніх фахівців ця професійно значуща риса, тим ефективніше їх спілкування з клієнтами.

Розвиток комунікативної компетентності займає ключове місце в підготовці майбутніх фахівців залізничного транспорту. Багатоаспектність діяльності висуває певні вимоги до їх індивідуальних психологічних особливостей та професійних рис і, особливо, до рівня комунікативної компетентності. У загальному комунікативну компетентність залізничника необхідно охарактеризувати як певний рівень сформованості міжособистісного та професійного досвіду взаємодії з оточуючими, який необхідний для успішного функціонування у професійній сфері й суспільстві [1]. З цього визначення випливає, що комунікативна компетентність залежить не лише від властивих індивідуальних властивостей, а й від змін, що відбуваються в суспільстві (сфері залізничного транспорту зокрема), і пов'язаної з даними змінами соціальної мобільності самого фахівця-залізничника.

Комунікативна компетентність залізничника передбачає також наявність у фахівця певних професійних поглядів і переконань, установки на емоційно-позитивне ставлення до споживачів послуг незалежно від його особистісних рис та цілий комплекс комунікативних навичок і вмінь [2].

За М. Вонгом, комунікативна компетентність – це сукупність умінь, які дають змогу людині відповідно до умов спілкування конструювати

психологічно комфортний комунікативний простір на основі толерантності та емпатії, досягати своїх комунікативних цілей і завдань шляхом компромісу та співпраці, використовувати різні вербальні та невербальні засоби спілкування для досягнення комунікативних цілей, прогнозувати поведінку співрозмовника та перебіг комунікативної ситуації, адекватно реагувати на негативну оцінку, висловлювання тощо [5].

Комунікативна компетентність залізничника виявляється у позитивній спрямованості інтеракцій і відсутності реакцій ігнорування, у високому рівні емпатії та самооцінки, у ставленні до споживача послуг, як до активного співучасника взаємодії. Тому комунікативну компетентність майбутніх залізничників доцільно охарактеризувати як певний рівень сформованості особистісного і професійного досвіду взаємодії з оточуючими, який потрібен фахівцям залізничного транспорту, щоб у межах власних здібностей і соціального статусу успішно функціонувати у професійному середовищі й суспільстві [2]. З огляду на це, розрізняємо комунікативну компетентність у спеціальній (практичній) сфері, комунікативну компетентність в особистісній сфері та комунікативну компетентність у соціальній сфері.

Комунікативна компетентність фахівця у сфері залізничного транспорту в спеціальній (практичній) сфері охоплює: розуміння і тлумачення спеціальних (професійних) термінів, понять (наприклад, у бесіді з колегами та людьми, які не мають стосунку до цієї галузі); розуміння вербальних, формальних (формули, графіки) і невербальних засобів (міміка та жести в бесіді з споживачами цієї послуги); коректне використання мови у професійній сфері (розуміння спеціальних понять, термінів, явищ) [2]. Комунікативна компетентність в особистісній сфері передбачає: рефлексування власних установок на комунікацію (потреба, очікування, побоювання, оцінка) і подальший їх розвиток; узгодження власних інтересів з інтересами інших; розуміння самого себе як «комунікатора»; прийняття концептуальної позиції до процесу комунікації та її основ. Уміння правильно зрозуміти емоційний стан споживача послуг, дозволяє передбачити ознаки

конфліктної ситуації, обрати найкращу тактику поведінки і вчасно вирішити проблему. Конфліктна ситуація складається в тому випадку, коли суперечать інтереси сторін.

Відкритість у спілкуванні передбачає засвоєння нових ідей, адаптацію до мінливих умов середовища. Комунікативна компетентність у сфері залізничного транспорту представлена усвідомленням власної участі в комунікації, прийняттям рішень у групі (обговорення індивідуальних і загальних потреб, інтересів; узгодження певних правил; розвиток здатності й готовності до згоди/схвалення та врегулювання конфліктних ситуацій); презентацією загальних результатів роботи; володінням комунікативними стратегіями [5].

Таким чином, вміння спілкуватися зі споживачами послуг доцільно розглядати як комунікативну компетентність залізничника, мистецтво, яке починає формуватися ще в процесі навчання в закладі освіти відповідного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутенко Т. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. ... канд. Пед. Наук. Вінниця. 2011. 22 с.
2. Гавриляк Л.С. Комунікативна компетентність як складова професійної підготовки сучасного фахівця. *Науковий журнал «ЛЮГОС. Мистецтво наукової думки»*. 2019. № 3. С. 70–73.
3. Маланюк Н. М. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців залізничного транспорту в умовах неперервної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 3. С.31–35.
4. Маринченко Г. М., Моцак С. І. Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 81. С. 58–64.

5. Whong M. Language Teaching: Linguistic Theory in Practice. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011. 525 p.

КИРИЛЮК Богдана Володимирівна
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: СКОЧКО Максим Олександрович,
доктор філософії з соціальної роботи

СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЛЮДЕЙ ПЕНСІЙНОГО ВІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Демографічні процеси, що відбуваються в усьому світі, відображають зростання відносної частки і абсолютного числа людей похилого віку у структурі населення. Зазначені обставини свідчать про значне збільшення числа громадян похилого віку, які в силу психофізіологічних особливостей належать до групи осіб, що потребують соціальної допомоги та підтримки [6].

Потреби даної категорії громадян у соціальній роботі збільшуються ще й тому, що велика частина з них належить до групи самотніх людей. Це означає, що в міру старіння вони будуть потребувати не тільки соціальної підтримки – у вигляді виплат пенсій, але і додаткового обслуговування [6].

Через військову агресію рф проти України, яка розпочалася 2014 року, та повномасштабного відкритого збройного вторгнення з 24 лютого 2022 року ситуація для цієї категорії громадян України різко змінилась [6].

Актуальність теми підсилюється і тим, що майже вся ця категорія залишилась в межах України або за місцем постійного проживання або внутрішнього переміщення, але в будь якому випадку, відбулось розлучення або з рідними або з місцем постійного проживання, тобто знайомими та друзями, з тими ж соціальними службами, які надавали соціальну допомогу [6].

Люди похилого віку мають право на користування всіма соціально-економічними та особистими правами й свободами, закріпленими Конституцією України [1], Законами України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» [5], «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [4], іншими законодавчими актами, які регулюють відносини у цій сфері [6].

Проблема надання соціальних послуг людям літнього та похилого віку в умовах воєнного стану є предметом досліджень сучасних науковців та практиків соціальної галузі, які наголошують, що «серед найбільш вразливих категорій цієї цільової групи можна виділити: самотніх, осіб похилого віку, що позбавлені уваги родичів; тяжкохворих літніх людей; осіб з інвалідністю; людей, які нездатні обслуговувати себе самостійно через вік та/або стан здоров'я; осіб похилого віку з когнітивними розладами» [7, с. 203-206].

Державне соціальне забезпечення пенсіонерів є складовою системи соціального захисту і виконує функцію нагромадження та розподілу коштів соціального захисту, призначених на соціальну допомогу, виплати по соціальному страхуванню тощо [2, с. 250-252].

Система соціального захисту, відповідно до Конституції України, має наступну структуру та включає: соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога [1].

Пенсійне забезпечення слід розглядати як соціальне (державне) пенсійне забезпечення, яким є суспільні відносини з обов'язкового, грошового, щомісячного, як правило, довічного надання забезпечення особам у випадках та на умовах, встановлених у законі, яке має здійснюватися державою від імені та за рахунок суспільства з метою як забезпечення життя та здоров'я пенсіонерів на рівні соціальних стандартів, так і для подальшого їх вільного розвитку. Пенсійне забезпечення здійснюється за допомогою централізації коштів у соціальних фондах та державному бюджеті у вигляді податкових та інших платежів, а також бюджетних трансфертів [3, с. 468-471].

Якщо пенсіонери працюють, то відповідно до українського законодавства вони є застрахованими у системі обов'язкового державного пенсійного страхування. Це означає, що податківець вносить платежі до Державного пенсійного фонду із фонду нарахованої заробітної плати разом з відсотками нарахованої персональної заробітної плати [2, с. 250-252].

Таким чином, пенсійне забезпечення – це державне мінімальне забезпечення трудовими та соціальними пенсіями усіх непрацездатних громадян (за виключенням короткотермінової втрати працездатності у випадку хвороби чи тимчасової непрацездатності, пов'язаної з безробіттям) за рахунок коштів соціальних фондів та державних асигнувань [2, с. 250-252].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
2. Митник Н. В. Соціальний захист пенсіонерів в Україні. *Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих* : Тези доп. XII Всеукр. Студент. Науково-практ. Конф., м. Вінниця, 20 квіт. 2023 р. Вінниця, 2023. С. 250–252.
3. Мохова Ю. Л., Писаренко Н. О. Стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 468-471.
4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення: 23.04.2024).
5. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні : Закон України від 16.12.1993 р. № 3721-XII : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text> (дата звернення: 23.04.2024).

6. Черевата А. О. Особливості соціального захисту людей похилого віку в умовах воєнного стану в Україні: Випускна кваліфікаційна робота. Миколаїв, 2023. 80 с.

7. Щербакова В. І., Костіна В. В. Досвід роботи з людьми похилого віку в умовах військового стану. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 300-річчю з дня народження Григорія Савича Сковороди, 21.10.2022 р. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2022.С.203-206.

*ЛЕНСЬКИЙ Михайло Михайлович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: БЯЛИК Оксана Василівна,
доктор педагогічних наук, професор*

ДО ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Криза, яку переживає Україна у зв'язку з повномасштабним вторгненням, призвела до появи напруги в соціальному середовищі сучасної молоді. У зв'язку з цим надзвичайно важливим і невідкладним завданням сьогодення стає виховання соціально зрілої особистості зі сформованими соціальними настановами, ціннісним ставленням до соціальних норм, до інших людей, якісним оволодінням сукупністю основних соціальних ролей, наявністю соціальних якостей, здатністю до професійної самореалізації.

Проблематика соціальної зрілості особистості надзвичайно актуальна, оскільки, особистість буде успішною лише тоді, коли будуть гармонійно поєднуватись всі ключові компоненти зрілості.

Головною особливістю виховання соціальної зрілості здобувачів ЗВО є: специфіка контингенту (відданість військовій справі, яка орієнтована на майбутню професійну діяльність); можливість використання потенціалу

позааудиторної діяльності в контексті досліджуваної проблеми. Сформовані у майбутніх фахівців соціальні якості мають стати основою продуктивності їхньої професійної діяльності із утримання могутності України як суверенної незалежної держави.

Науковцями соціальна зрілість розглядається як сформованість в особистості певних соціальних якостей, переживання нею почуття співпричетності щодо суспільно-політичних процесів, які відбуваються в суспільстві; інтеріоризації соціальних норм і цінностей, що дозволяє особистості бути суб'єктом суспільних відносин; соціальну зрілість молоді пов'язують із процесом перетворення людини із об'єкта в суб'єкт діяльності.

Соціальна зрілість у соціології розглядається як необхідний етап розвитку особистості, який характеризується досягненням людиною самостійності й обумовлений професійно-технічними та соціальними вимогами до рівня освіти і професійної підготовки, яка забезпечує реалізацію людиною її громадянських прав і обов'язків, засвоєння, інтеріоризацію моральних норм і цінностей класу, соціальної групи, суспільства в цілому, традицій і духовного багатства національної та суспільної культури. Соціальна зрілість досягається у процесі соціального становлення, а не в результаті миттєвого акту [2].

Відтак, в основу визначення поняття «соціальна зрілість» у соціологічних дослідженнях покладено положення про те, що вона розглядається в єдності з розвитком суспільних відносин людини з іншими людьми, суспільством. Соціально зрілу особистість характеризують певні якості особистості, що здійснюють вплив на саморегуляцію соціальної поведінки. Соціальна зрілість визначається потребою особистості бути значущою для інших людей і для суспільства в цілому [6].

Розвиток соціальної зрілості у психології розглядається як ієрархія діяльності, яка на послідовних етапах онтогенезу виступає провідною для розв'язання завдань навчання і виховання, та ґрунтується на принципі

єдності свідомості і діяльності; її не можна досягти без наявності в особистості потреби в саморозвитку [1].

Науковець М. Школьна зазначає, що соціальна зрілість людини формується поступово у процесі оволодіння змістом діяльності «...коли дитина спочатку опановує предметно-прикладно-продуктивну діяльність (предметно-маніпулятивна дитяча гра), потім спілкування з іншими людьми (рольова гра), потім власне ігрову діяльність, яка вимагає безпосереднього контакту або з об'єктом, або з партнером і, нарешті, самодіяльність як усвідомлення і цілеспрямоване формування своїх здібностей, потреб, світогляду, волі (як автономної і рівноправної індивідуальності у суспільстві). Досягнення вершини щодо змісту (як і всіх інших вершин) є критерієм психологічної зрілості особистості та переходу від дитинства до дорослості, а також першою сходинкою її соціальної зрілості» [6]. Отже, дослідниця тісно пов'язує соціальну зрілість із психологічною зрілістю.

Досить цінним щодо розуміння сутності феномена «соціальна зрілість» є твердження І. Данченко про те, що соціальна зрілість виявляється в усвідомленні себе суб'єктом власного життя, власної індивідуальності та суб'єктом історичного процесу, тобто суб'єктом розвитку спільноти, до якої людина відносить себе. Соціальна зрілість, на її думку, передбачає самовизначення у двох площинах – соціальній та індивідуальній і являє собою результат становлення суб'єктності людини стосовно власного життя спільноти, до якої вона себе відносить, і самовизначення в індивідуальному й соціальному просторі. «Самовизначення, що характеризує соціальну зрілість, означає перехід до стихійного способу життя до такого, який визначає сама людина. Причому спрямованість, яку людина визначає до себе, відображає позитивні прагнення – до збереження або розвитку (адаптації чи творчого перетворення) [1].

Аналогічної думки дотримується С. Зубчевська, яка розглядає соціальну зрілість як «готовність до життєвого (особистісного та професійного самовизначення)» та виокремлює такі показники соціальної

зрілості: системність знань по світ, цілісність світогляду, включаючи знання про людину; стійкий професійний вибір та висока мотивація досягнення життєвого успіху; здатність до саморегуляції поведінки, адаптація в соціумі та самореалізація легітимної діяльності; готовність до збереження свого здоров'я, відповідальність за прийняття рішень у житті; стійкість соціально-моральних орієнтацій; громадянської позиції, високий духовно-моральний потенціал розвитку особистості [2].

Дослідниця Л. К. Анішевська розглядає соціальну зрілість як інтегративну якість особистості, зазначаючи, що становлення соціальної зрілості розпочинається із соціального самовизначення та триває до кінця життя людини. Основними моментами становлення соціальної зрілості, зазначає дослідниця, є такі: усвідомлення образу власного «Я», пошук і вибір ідеалу, цінностей, здійсненню яких особистість хоче присвятити своє життя, формування активної життєвої позиції. Соціально зріла особистість не просто свідомо вибудовує в єдину лінію свої життєві цілі, а й бере на себе відповідальність за їх реалізацію. Особистість по мірі становлення стає суб'єктом культури та реалізовує передумови, можливості розвитку, які створені епохою [2].

Отже, дослідника наголошують, що соціально зріла особистість не просто вибудовує в єдину лінію свої життєві цінності, а й бере відповідальність за їх реалізацію, тому їй мають бути притаманні такі соціальні якості, як самостійність, соціальна активність, соціальна відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Данченко І. О. Адаптація студентів вищих аграрних навчальних закладів до навчально-виховного процесу як фактор формування соціальної зрілості. URL: <http://intkonf.org102>
2. Зубчевська С. В. Сутнісні характеристики загальнокультурної компетентності як якості особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. Наук. Пр. Уманського держ. Пед. Ун-ту імені Павла

Тичини / ред. Кол. : Безлюдний О. О. (гол. Ред.) та ін. Умань: Жовтий О. О., 2015. Вип. 52. С. 166–172.

3. Канішевська Л. В. Крокуємо до соціальної зрілості: наук.-метод. Посіб. Київ: Ін-т проблем виховання НАПН України, 2011. 175 с.

4. Лебедик М. П. Технологія атестації цілісного розвитку особистості на основі оцінок соціальної зрілості учасників педагогічного процесу. Полтава, 2003. 305 с.

5. Поліщук С. П. Психологічні умови розвитку соціальної зрілості учнів вищого професійного училища: дис. ...канд. Психол. Наук. Київ, 2007. 232 с.

6. Школьна М. С. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття «соціальна зрілість» у психологічних дослідженнях. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2016. Вип. 1. С. 336–342.

7. Ягоднікова В. В. Тренінгові технології у розвитку соціальної зрілості особистості. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (157). С. 6–10.

ЛІТВІНОВА Ірина Федорівна

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

Науковий керівник: ПРИЩЕПА Світлана Михайлівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Прикро, але російська агресія на території України значно впливає на якість освіти. Деякі діти почали навчатися онлайн, але через відсутність електроенергії, частих повітряних тривог втратили можливість навчатися системно, хтось був вимушений покинути країну в пошуках безпеки й стикнувся з мовним бар'єром.

Для українських школярів, залежно від місця їх перебування, Міністерством освіти і науки було розроблено декілька моделей навчання з використанням різних його форм. Подальшого розвитку дістало дистанційне навчання, яке стає важливим інструментом забезпечення рівного доступу учнів до освіти в умовах війни. Технології дистанційного навчання дають можливість перебувати в українському освітньому середовищі навіть тій частині школярів, які знаходяться на тимчасово окупованих територіях, за рахунок надання їм віддаленого доступу до навчальних матеріалів школи [1, с.12].

Однак, все одно, в результаті маємо освітні втрати, що будуть відображені у системності, послідовності, міцності отриманих знань та формуванні на основі них умінь та навичок. Таких проблем безліч.

Важливо, що для того, щоб зменшити негативні наслідки війни на освіту дітей, необхідні надзвичайні зусилля не лише для забезпечення доступу до ресурсів та підтримки для дітей та їхніх сімей, але й для забезпечення безпеки та стабільності в освітній системі.

Також є потреба в постійному моніторингу та оцінці ситуації з освітою під час війни та застосуванні адаптованої та доступної освітньої програми, щоб забезпечити максимальну освітню можливість для дітей в таких складних умовах. Розробка інноваційних та дистанційних методів навчання, які можуть бути застосовані в екстремальних ситуаціях, також може бути корисним рішенням для поліпшення [доступу до освіти під час війни](#) [2].

Вкрай необхідно у такий нелегкий час забезпечити психологічну допомогу та підтримку для підростаючого покоління, щоб допомогти їм краще адаптуватися до ситуації та зберегти їхню ментальну та емоційну благополучність, психічне здоров'я.

Тому, на наш погляд, більше часу потрібно також приділяти і вихованню учнів, адже часи війни наповнені страхом, іноді жахом, сумом, біллю. Тому, вкрай важливо, процес виховання будувати на засадах ніжності,

турботи, довіри, прийнятті, визнанні, підтримці, любові, відвертості, порозумінні, домовленостях, діалозі, гідності, повазі один до одного.

Під час освітнього онлайн-марафону «[Навчати та навчатися під час війни](#)» проєкту «Навчаємось разом» визначено кілька важливих порад для організації освітнього процесу під час війни [3]:

- психологічна підтримка та спілкування – головна мета навчання нині;
- варто уникати негативних оцінок та великих за обсягом домашніх завдань;
- натомість слід створювати для учнів ситуації успіху, позитивну мотивацію, хвалити їх;
- із розумінням ставтеся до неувважності учнів;
- говоріть із дітьми про емоції та почуття;
- нагадуйте про інформаційну гігієну користування гаджетами.

Про важливість критичного та поміркованого споживання інформації у соцмережах під час війни у своїх рекомендаціях нагадує й Державна служба якості освіти. Поради експертів торкнулися навчального плану, психологічної підтримки учнів та формування у них емоційного інтелекту, наскрізних навичок та компетентностей – тобто основних завдань Нової Української Школи [3].

В умовах інформаційної війни педагогам важливо розвивати в учнів критичне мислення та разом вчитися перевіряти інформацію, розпізнавати фейки, маніпуляції, аналізувати різні точки зору. У пригоді стануть навчально-методичний посібник «Розвиток критичного мислення в учнів початкової школи», а також добірка матеріалів на порталі «[Медіаосвіта і медіаграмотність](#)».

Надзвичайно важливо розуміти, що сфера освіти, науки, без перебільшення, є стратегічним, кардинально важливим ресурсом, від якого залежить добробут людей, забезпечення національних інтересів, розвиток інтелектуального, соціального, психологічного, духовного потенціалу й формування людського капіталу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с.

2. Освіта під час війни: що змінилося і як це вплине на майбутнє дітей: вебсайт.URL:
https://lb.ua/blog/olena_vyshniakova/543064_osvita_pid_chas_viyni_shcho_zmynilosya_i_yak.html

3. Освітній процес під час війни: актуальні поради для вчителів : веб-сайт.

URL:https://znayshov.com/News/Details/osvitnii_protse_pid_chas_viiny_aktualni_porady_dlia_vchyteliv

МАКСИМЧУК Вікторія Вікторівна
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: ШЕЛЕНКОВА Наталія Леонідівна,
кандидат психологічних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПОДРУЖЖЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В той час, коли воєнні дії торкнулися майже кожної української сім'ї, тема психологічних особливостей емоційних зв'язків подружжя в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною. Подружні пари зіштовхуються з проблемами, пов'язаними зі травмуючим впливом участі чоловіка чи дружини в даних подіях. Молоді пари приймають рішення укласти шлюб, народити дитину, будувати плани та спільне майбутнє в нестабільних життєвих умовах.

Емоції та почуття важлива складова психіки людини. Вони виконують ряд важливих функцій (сигнальна, регулятивна, комунікативна), що допомагають не тільки у орієнтації на базові потреби, а й слугують засобом подолання певних життєвих труднощів.

Так, в умовах воєнного стану, емоційна сфера особистості деформується, стає направленою на регуляцію та відображення реакцій організму у відповідь на неадекватні подразники. Внаслідок пережитих травматичних подій, людина відчуває дистрес – нормальну реакцію на ненормальні обставини, що по суті є станом, при якому важко адаптуватися до нових умов чи обставин.

Лівенцова Ю.С. зазначає, що психологічна шкода в умовах воєнного стану наноситься з двох джерел – інформаційного та емоційного[3]. Інформаційний стрес виникає як наслідок перенасичення інформаційного поля індивіда, у наслідок чого втрачається здатність своєчасного реагування на подразник (впоратися із завданням, зробити висновки, проаналізувати ситуацію).

Створення та функціонування сім'ї в умовах воєнного стану суттєво ускладнюється. Серед найбільш поширених чинників даного явища є віддаленість та унеможливлення родинних стосунків. Поширеним явищем є прискорене укладання шлюбу, пов'язане з прагненням партнерів до збереження власного життя та благополуччя, тяжіння до відносно стабільного сімейного життя, що дозволяє організувати економічну безпеку, бажанням отримання (ми послуговуємося даною категорією, що є відмінною від поняття «зміцнення» чи «набуття») емоційної підтримки.

Зовні, такі прагнення та бажання посилюються нестабільною соціально-економічною ситуацією, що спонукає індивідів перевести романтичні стосунки на більш високий рівень та сформувати сімейну систему.

На думку Маркової Н.Б. [1] основними причинами укладання шлюбу на момент воєнного часу є:

- Розставлення пріоритетів;
- Дистанційна форма укладання шлюбу (мобільність):
- Час швидких рішень;
- Час чесних відповідей.

Якщо пункти «розставлення пріоритетів» та «мобільність» не потребують особливих пояснень, то під «часом швидких рішень та чесних відповідей», дослідниця розуміє постановку партнерами питань щодо доцільності та нагальності укладання шлюбу в наявній соціально-економічній ситуації.

Іншим важливим чинником у формуванні «прискореного шлюбу» є економічна стабільність, з якою часто асоціюються сімейні відносини. Практичний досвід показує, що партнери нерідко сподіваються отримати певні вигоди у вигляді житла чи спільного бюджету. Як наслідок ми зіштовхуємося з явищем, коли індивіди укладають шлюб, створюють сімейну систему, але з часом бажають закінчити стосунки.

У свою чергу, процес розлучення ускладнюється або унеможлиблюється саме через економічні причини. Один з партнерів змушений проживати спільно через відсутність житла та можливості себе забезпечити. У практиці психологів зустрічаються випадки, коли партнери не розривають стосунки через помилкову переконаність у необхідності шлюбу для безпечної життєдіяльності.

Афективна сфера виконує регулятивну функцію у спілкуванні членів родини. Гіперболізовані чи надмірно сильні емоції, афекти негативно впливають на самопочуття так само як і їх повна або мінімальна відсутність. Найбільш сприятливий клімат досягається у родинах, емоційна зрілість членів якої є середньою або високою. Такі родини характеризуються відносно спокійним та розміреним емоційним фоном, відсутністю або мінімальною кількістю афектів, відкритістю та щирістю у спілкуванні.

Емоція – це загальна активна форма переживання організмом своєї життєдіяльності, реакція на задоволення чи незадоволення потреб [4]. Ми не

будемо звертатися до визначення волі, проте приділяємо особливу увагу емоційній сфері особистості та її зв'язку з взаємодіями в сім'ї. Емоційно-регулятивний комплекс визначає готовність пари укласти шлюб по таких ознаках як наявність розвиненої емпатії, вміння контролювати гнів, агресію та інші негативні емоції.

В емоційній сфері важливими елементом є емоційно-оцінні зв'язки – думки, уявлення про риси характеру, вчинки одне одного. З часом ці оцінки піддаються змінам[5]. До даної категорії відносить таке емоційна зрілість, що включає відсутність егоїзму, агресивності, здатність визнавати свої помилки, прагнення до саморозвитку, самовдосконалення у подружніх відносинах.

О.Власова зазначає, що для задоволеності шлюбом представникам різних статей (виходячи з вибірки дослідження) необхідні не тільки наявність певного рівня емоційної самосвідомості, а й співвідношення цієї самосвідомості у обох партнерів[2]. Наявність гармонічного спілкування між партнерами забезпечує високий рівень задоволеності шлюбом.

Виходячи з вищезгаданого ми можемо припустити, що задоволеність шлюбом у значній мірі залежить від навичок спілкування всередині родини та його емоційного забарвлення. Афективні сфера подружжя відображає рівень задоволеності таких потреб як почуття взаєморозуміння, взаємопідтримки, психологічного комфорту. В свою чергу, психологічні потреби у довірчо-дружньому спілкування, переживанні позитивних емоцій, та їх задоволеність чи незадоволеність можуть викликати ряд позитивних чи негативних явищ у спільному житті пари.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Markova N.B. Reasons for starting a family and breaking up a marriage under martial law. *Challenges in Science of Nowadays* : Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference (November 16-18, 2022). Washington, USA. P.173-177.

2. Власова Л.Ф. Соціально-психологічні фактори подружніх зрад та розлучень у період воєнного стану : дип. Роб. На здобуття освітнього ступеня бакалавра спеціальності «Психологія» : Київ. 2023. 59 с. URL:<http://surl.li/slkgv> (дата звернення : 15.02.2024)

3. Лівенцова Ю.С. Вплив стресу на психічне здоров'я цивільних осіб. *Особистість, суспільство, війна* : тези доп. Учасн. Міжнар. Псих. Фор. М.Харків, 7 квіт. 2023 р. Харків, 2023. С. 137-139.

4. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 256 с.

5. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодшої сім'ї : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.

*ПИСАНЕНКО Олександр Іванович,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: БЯЛИК Оксана Василівна,
доктор педагогічних наук, професор*

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ

Відповідно до нормативних державних документів (закон України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепцією розвитку освіти України на період 2015–2025 роки та ін.) активізується процес пошуку ефективних механізмів підготовки кваліфікованих кадрів, у яких володіння соціальною компетентністю є однією із ключових професійної компетентності майбутніх фахівців.

Глобальні зміни, швидкий технічний прогрес, негативні суспільні явища, пов'язані із загарбницькою війною з боку російської федерації, впливають на розвиток усіх сфер і галузей суспільного життя, спричиняють

зміни на особистісному й суспільному рівнях та актуалізують значущість проблеми формування соціально компетентної особистості фахівця. Особливо це стосується здобувачів закладів вищої освіти, зміст діяльності яких пов'язаний із безпосередньою взаємодією із здобувачами освіти технічних університетів. Як інтегративна характеристика особистості та результат її фахової підготовки, соціальна компетентність майбутнього фахівця спроможна забезпечити вихід за межі нормативної діяльності, створення, трансляцію і передачу цінностей, зумовити особистісний, соціальний розвиток здобувача освіти. Вона передбачає здатність співпрацювати, контактувати, брати соціальну відповідальність за наслідки власних вчинків, взаємодію з об'єктами та суб'єктами професійної діяльності, соціальним середовищем; є необхідною умовою якісної фахової підготовки, ефективності майбутньої професійної діяльності, конкурентоспроможності на ринку праці і результативності процесів професіоналізації.

Водночас актуалізується роль закладів вищої технічної освіти, котрі можуть впливати на темпи, якість та способи реалізації соціально-економічної політики країни, сприяти розв'язанню нагальних соціальних проблем через підготовку конкурентоспроможних, соціально компетентних педагогів, що, зі свого боку, потребує якісних змін у сфері вищої освіти

Тому слід зауважити, що впровадження у діяльність закладу вищої освіти (ЗВО) ефективних форм, методів, засобів формування соціальної компетентності студентської молоді вбачається актуальним та закономірним.

Проблема компетентності, у тому числі й соціальної, не є новою для педагогічної науки. Зокрема, визначенню сутності феномену соціальної компетентності присвячені праці Т. Антонової, Н. Бібік, М. Головань, Н. Даценко, Т. Смагіної, В. Шахрай та інших. У багатьох працях здійснено спробу з'ясувати умови розвитку соціальної компетентності в процесі

професійного самовизначення (Л. Середюк, З. Становських, Т. Хмурина та ін.).

Сучасні наукові підходи до розвитку соціально компетентної особистості розкриті в працях як українських так і зарубіжних дослідників: І. Беха, Н. Бібік, О. Бондарчук, М. Докторович, О. Савченко, Т. Чернецької та ін. Визначенню сутності соціальної компетентності присвячені праці С. Архипової, І. Беха, Г. Гаврищак, П. Горностая, Т. Коновалової, О. Павленко, В. Шахрай та ін.

Питання позааудиторної роботи науковці досліджували в різних напрямках. Позааудиторну роботу визначають як чинник: формування комунікативної культури студентів; розвитку творчої обдарованості особистості, її організаторських здібностей, професійного самовизначення студента; формування і розвитку творчих умінь студентів; формування міжособистісних взаємин студентів та їх гуманістичних цінностей. Актуальними в контексті проблеми вивчення позааудиторної виховної роботи є праці Р. Абдулова, І. Андрєєвої, С. Базарова, І. Беха, О. Винославської, Н. Волкової, В. Коваль, І. Соколової та ін. Водночас, на сьогодні не створено універсальних теорій, які можна було б покласти в основу організації позааудиторної виховної роботи у закладі вищої освіти, тому проведення подальших досліджень із метою підвищення ефективності здійснення виховного процесу в умовах закладу вищої освіти є актуальним і необхідним.

СПИСОК ВИКОРИСАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зарубінська І. Б. Теоретико-методичні основи формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: автореф. Дис. ... д-ра пед. Наук. Київ, 2011. 505 с.

2. Холковська І.Л. Соціальна компетентність як умова успішної самореалізації особистості. *Наукові записки Вінницького державного*

педагогічного університету імені М.Коцюбинського. Серія: «Педагогіка і психологія». Випуск 47. Вінниця, 2016. С. 63-67.

3. Шаров С.В. Аналіз напрямків формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи.* Вип. 72. Т.2. 2019. С. 266–269.

РУДЮК Анна
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: АЛБУЛ Ірина Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ФОРМУВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ТА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У РОБОТІ З СУБКУЛЬТУРАМИ

Сучасне суспільство характеризується динамічним розвитком та зростанням різноманіття субкультур. Цей феномен ставить перед психологами та соціальними працівниками низку проблем та викликів, пов'язаних з формуванням трансформаційних орієнтацій у роботі з представниками цих груп.

Науковці (Керол Б. Джонсон, Майкл Льюїс, Марія П'ю, Єва Рафаель, Девід Хуанг та інші), які досліджують проблеми та виклики формування трансформаційних орієнтацій майбутніх психологів та соціальних працівників у роботі з субкультурами, роблять важливий внесок у розвиток цих професій. Їхня робота допомагає нам пояснити дані аспекти:

- Зрозуміти специфіку роботи з субкультурами: Дослідники вивчають історію, цінності, норми та світогляд різних субкультур, щоб

допомогти психологам та соціальним працівникам краще розуміти їхніх клієнтів.

- Розвинути навички культурної компетентності: Дослідження показують, як психологи та соціальні працівники можуть розвивати навички, необхідні для ефективної роботи з людьми з різним досвідом життя.

- Трансформувати власні орієнтації: Науковці допомагають психологам та соціальним працівникам усвідомити власні цінності, упередження та стереотипи, а також розробити стратегії для їх трансформації.

- Створити ефективні моделі співпраці: Дослідження показують, як психологи та соціальні працівники можуть співпрацювати один з одним, а також з представниками субкультур, щоб сприяти їх благополуччю.

Робота цих науковців має значний вплив на практику психології та соціальної роботи. Їхні дослідження допомагають психологам та соціальним працівникам надавати більш якісні послуги людям з різним досвідом життя, а також сприяють більш справедливому та інклюзивному суспільству. На мою думку, варто зазначити, що це поле досліджень все ще розвивається, і багато питань залишаються невирішеними. Проте, необхідно більше досліджень, щоб краще зрозуміти, як психологи та соціальні працівники можуть ефективно працювати з субкультурами та сприяти їх благополуччю.

Основні проблеми та виклики в даному напрямку роботи:

- Недостатня обізнаність про субкультури: Багато психологів та соціальних працівників не мають достатнього знання про специфіку субкультур, їхні цінності, норми та світогляд. Це може призвести до нерозуміння та стереотипізації представників цих груп, що ускладнює ефективну роботу з ними.
- Відсутність навичок роботи з людьми з різним досвідом: Психологи та соціальні працівники не завжди мають необхідні навички для роботи з людьми, які мають інший досвід життя та цінності, ніж вони самі. Це може

призвести до труднощів у встановленні контакту, побудові довіри та наданні допомоги.

- **Необхідність трансформації власних орієнтацій:** Робота з субкультурами часто вимагає від психологів та соціальних працівників трансформації власних орієнтацій та цінностей. Це може бути складним завданням, яке потребує самоаналізу, рефлексії та готовності до змін.
- **Відсутність підтримки та ресурсів:** Психологи та соціальні працівники, які працюють з субкультурами, часто не мають достатньої підтримки з боку своїх колег, керівництва та держави. Це може ускладнювати їхню роботу та призводити до вигорання.

Можливі шляхи вирішення даних проблем є такими:

- **Підвищення обізнаності про субкультури:** Необхідно проводити більше навчальних програм та тренінгів для психологів та соціальних працівників, щоб підвищити їхню обізнаність про субкультури.
- **Розвиток навичок роботи з людьми з різним досвідом:** Необхідно розробляти та впроваджувати програми навчання, які допоможуть психологам та соціальним працівникам розвинути навички роботи з людьми з різним досвідом життя та цінностями.
- **Підтримка трансформації власних орієнтацій:** Психологам та соціальним працівникам, які працюють з субкультурами, необхідно надавати підтримку та ресурси, які допоможуть їм трансформувати власні орієнтації та цінності.
- **Забезпечення підтримки та ресурсів:** Держава повинна забезпечити психологів та соціальних працівників, які працюють з субкультурами, необхідною підтримкою та ресурсами, щоб допомогти їм у їхній роботі.

Формування трансформаційних орієнтацій у роботі з субкультурами є важливим завданням для психологів та соціальних працівників. Це завдання потребує постійного навчання, розвитку навичок та самоаналізу. Держава повинна відігравати важливу роль у підтримці та ресурсному забезпеченні

психологів та соціальних працівників, які працюють з субкультурами, щоб допомогти їм у їхній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Культурна компетентність у соціальній роботі: збірник наукових праць. Київ: "Центр навчальної літератури", 2022. – 200 с.
2. Литвиненко О. В. Проблеми та виклики підготовки фахівців соціальної роботи до роботи з субкультурами [Електронний ресурс] // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Гуманітарні науки. 2020. № 821. С. 123-129. Режим доступу: <https://lpnu.ua/nauka/naukovi-vydannia>
3. П'єцух О. В. Трансформація професійної ідентичності психологів у роботі з субкультурами [Електронний ресурс] // Психологічна наука: теорія, практика, перспективи розвитку. 2021. № 1. С. 102-111. Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/uk/sa/instrukciya-dlya-avtoriv>
4. Солодка О. В. Культурна компетентність соціальних працівників у роботі з субкультурами [Електронний ресурс] // Соціальна робота: теорія та практика. 2022. № 1. С. 78-85. Режим доступу: <https://irtc.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/Statut-1.pdf>
5. Сучасні проблеми соціальної роботи з субкультурами: збірник наукових праць. Київ: Національний університет "Львівська політехніка", 2020. 320 с.

Анастасія СИМОНЕНКО
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: Ірина КАРПІЧ,
кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сучасні суспільно-політичні зміни в країні, зокрема виникнення збройного конфлікту, зумовили появу нової категорії осіб –

військовослужбовців, які виконують найважливіші завдання – боронять нашу державу.

Військовослужбовці, знаходячись у зоні збройного конфлікту, стикаються з унікальними викликами та загрозами для свого фізичного та психічного здоров'я. Необхідність гарантування їхнього соціального захисту стає особливо актуальним в контексті збройних конфліктів, де вони можуть перебувати у складних та небезпечних умовах [1].

Збройні конфлікти часто призводять до порушень прав людини, включаючи права військовослужбовців. Забезпечення їх соціального захисту в умовах конфлікту стає критично важливим для забезпечення їхнього благополуччя та дотримання їхніх прав [1].

Після завершення збройного конфлікту військовослужбовці можуть зазнавати травматичних наслідків, як фізичних, так і психологічних. Гарантування їхнього соціального захисту в цей період є необхідним для їхньої реінтеграції в цивільне життя та подолання можливих труднощів.

Мета – висвітлити питання соціального захисту військовослужбовців.

Варто зазначити, що соціальний захист військовослужбовців також має міжнародне значення, оскільки це відображає дотримання міжнародних норм та стандартів, таких як Женевські конвенції та додаткові протоколи.

Забезпечення соціального захисту військовослужбовців є проявом соціальної відповідальності держави перед своїми громадянами, які ризикують своїм життям на службі для захисту національної безпеки та інтересів країни. Недостатній рівень соціального захисту може викликати недовіру до державних інституцій та порушити соціальний мир у суспільстві [1].

Дослідження соціального захисту військовослужбовців в умовах збройного конфлікту допомагає акцентувати увагу цивільного суспільства на важливості підтримки військових, які виконують важливі функції для захисту нашої держави.

Військовослужбовці – особи, які проходять військову службу. До категорії військовослужбовців прирівнюються іноземці та особи без громадянства, які відповідно до Закону проходять військову службу у Збройних Силах України [2].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Поняття соціального захисту охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення соціального добробуту та підтримки певних соціальних груп. В контексті військовослужбовців, соціальний захист передбачає систему пільг, підтримки та гарантій, спрямованих на забезпечення їхнього благополуччя та соціальної стабільності. Ці складові формують інтегральну систему соціального захисту військовослужбовців, спрямовану на забезпечення їхнього соціального добробуту та підтримки в умовах військової служби та після її завершення [3].

Основними складовими соціального захисту військовослужбовців можуть бути наступні [1; 4].:

- медичний захист (забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, реабілітаційних програм, лікування в разі поранень або захворювань, а також психологічної підтримки учасників збройних конфліктів);

- соціальне забезпечення (надання матеріальної допомоги у разі інвалідності, втрати годувальника, а також надання пільг та компенсацій для військовослужбовців та їхніх сімей);

- пенсійне забезпечення (надання пенсійних виплат відповідно до військової служби та пільг для ветеранів військової служби);

- житлове забезпечення (забезпечення військовослужбовців та їхніх сімей житловими умовами, включаючи можливість отримання кредитів на житло та соціальну оренду);

- освітні та професійні можливості (надання пільг та підтримки для отримання освіти, професійної підготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців);

- забезпечення прав та інтересів (гарантування прав та інтересів військовослужбовців у відповідності до законодавства, включаючи захист від дискримінації та надання права на участь у соціально-економічному житті країни) [1; 4].

Таким чином, соціальний захист військовослужбовців передбачає систему пільг, підтримки та гарантій, які спрямовані на забезпечення їхнього благополуччя та соціальної стабільності та включає в себе такі складові: медичний захист, соціальне забезпечення, пенсійне забезпечення, житлове забезпечення, освітні та професійні можливості, забезпечення прав та інтересів військовослужбовців. Названі складові формують інтегральну систему соціального захисту військовослужбовців, яка спрямована на забезпечення їхнього добробуту та підтримку під час військової служби та після її завершення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ветлинський С. Соціальний захист військовослужбовців в умовах проведення антитерористичної операції. *Ефективність державного управління*. 2016. №4 (49). С. 198–205.

2. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

3. Закону України «Про правовий режим воєнного стану». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

4. Сайт Міністерства соціальної політики України. Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/>

СІДЕНКО Надія Геннадіївна
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: МАТРОС Ольга Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ ТА ЦИВІЛЬНИХ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

В сучасних умовах у нашій країні відбуваються глибокі зміни, які стосуються всіх сфер життя громадян та суспільства в цілому. Це пов'язано із російсько-українською війною. В умовах війни страждає психічне здоров'я у всіх людей. Але у військових, які побували у гарячих точках, ця проблема стоїть особливо гостро. Разом із бойовим досвідом, вони отримують фізичні й психологічні травми, а їхня психіка зазнає значних змін. Внаслідок цього бійці зазнають глибоких психічних розладів та відчують труднощі у процесі пристосування до звичайного життя.

Війна в Україні підняла актуальність проблеми збереження психологічного здоров'я учасників бойових дій, цивільних громадян на принципово новий рівень. Такі чинники, як участь у бойових діях або перебування в прифронтній зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбовими ударами, перебування в окупації, значно підвищують уразливість наших співгромадян до психосоціального

стресу, сприяють поширенню психічних розладів. Тому виникає потреба у пошуку ефективних шляхів адаптації та соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців та цивільних громадян, що побували в умовах війни.

Важливість цієї проблеми, особливо у контексті російської агресії проти України, спонукало багатьох сучасних дослідників звернутися до питань соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій, цивільних громадян на теоретичному та практичному рівнях.

Так, питання теорії та практики реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій у системі соціальних служб дослідив Ю. Бриндіков.

Т. Палієнко і Т. Семигіна присвятили свої праці розгляду психосоціальної підтримки ветеранів війни та цивільних, які постраждали через збройний конфлікт.

Проблеми щодо окремих аспектів соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій досліджували такі відомі науковці, як А. Анцупов, Т. Золотарьова, В. Ковтун, О. Коржиков, С. Захарик, І. Ліпатов, Т. Пароянц, В. Попов, В. Стасюк, В. Доморацький, Н. Крилов та інші.

Незважаючи на велику кількість досліджень, проблема соціально-психологічної реабілітації учасників бойових дій та цивільних громадян є актуальною, оскільки наявність військових дій та складних соціально-економічних умов негативно впливає на особистість, ускладнюють, а іноді й унеможливають здійснення службової діяльності і нормальну життєдіяльність [1].

Соціально-психологічну реабілітацію можна визначити як мультифакторний, комплексний процес відновлення і підтримання психологічного здоров'я особистості, і насамперед, її здатності відчувати психологічне благополуччя. Реабілітація передбачає варіативність інтервенцій з урахуванням як характеру отриманої травми, так і природи особистості, її життєвої історії, значущого оточення, наявного потенціалу, намірів [3].

Сутність соціальної і психологічної реабілітації полягає в створенні комплексу певних умов в галузі соціальної моралі, інформації, законодавства, медицині, системі соціального захисту з метою реадптації дисгармонійної особистості до звичайних умов.

Які ж види реабілітації існують в Україні сьогодні?

Фізична реабілітація спрямована на відновлення організму після завершення гострого періоду та часто дозволяє уникнути первинної інвалідності чи перешкодити подальшому погіршенню стану.

Дружня реабілітація - це різновид соціальної та психологічної реабілітації, утім допомогу тут надають не лікарі, а такі ж колишні військові. Таким чином спілкування в групах відбувається з позиції рівного та побратима, друга.

Родинна реабілітація - це допомога повернути своє життя в потрібне русло і перестати здригатися ночами від страшних спогадів, це підвищена увага з боку близьких і рідних.

Енімал реабілітація – лікування за допомогою спеціально навчених для цього собак. Терплячі хвостаті лікарі, після відповідного дресирування, здатні навіть витягти людину з депресії.

Соціальна реабілітація. Працюючи у групі, колишні військові та цивільні громадяни налагоджують соціальні навички, долають неконструктивну фіксацію у своєму стані, розвивають інші аспекти особистості, налагоджують контакти, відновлюють здорову комунікацію, звикають до спокійного розслабленого стану [2].

Науковці та практики в області соціально-психологічної реабілітації продовжують вдосконалювати методи та техніки роботи з військовослужбовцями та цивільними громадянами. Впровадження нових технологій в соціально-психологічну реабілітацію стає все більш важливим аспектом сучасної практики. Це охоплює широкий спектр інновацій, від використання віртуальної реальності до доповненої реальності, штучного

інтелекту та машинного навчання, використання відеоігор і гейміфікації, мобільних додатків та телемедицини [4].

Отже, актуальність соціально-психологічної реабілітації військовослужбовців та цивільних громадян знаходиться на досить високому рівні і потребує подальших досліджень, удосконалень та комплексної стратегії. Специфіка соціально-психологічної реабілітації полягає в її спрямованості на активізацію життєтворення особистості, що постраждали внаслідок травмування, у розробці і використанні відновлювальних заходів, які діятимуть у чотирьох напрямках: персонально-інструментально-просторово-часовому. Векторами реабілітаційної роботи є спрямованість на досягнення стійкого самоприйняття, відновлення самоефективності, здатності до ціннісно-сміслового оновлення та підвищення рівня комунікативної компетентності. Сучасні реабілітаційні заходи спрямовуються не лише на виведення людини з кризового стану, а і на розвиток нових життєво важливих умінь, відновленню бажання самотрансформацій, здатності до проектування майбутнього життя та втілення цих проектів в різних сферах життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крук І. М., Григус І. М. Сучасний погляд на психологічну реабілітацію військовослужбовців з ПТСР:
2. Сучасні види реабілітації для постраждалих від війни та ветеранів ЗСУ. URL:<https://www.enableme.com.ua/ua/article/sucasni-vidi-reabilitacii-dla-postrazdalih-vid-vijni-ta-veteraniv>
3. Титаренко Т.М. Реабілітаційні технології відновлення психічного здоров'я особистості в умовах тривалої травматизації.
4. Титаренко Т.М. Соціально-психологічна реабілітація особистості: етапи, технології, техніки.

ТКАЧУК Тетяна
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: Карпич Ірина Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження полягає у тому, що нормативно-правове забезпечення це підґрунтя роботи всієї країни, основний механізм керування в будь якій діяльності, особливо в діяльності соціального захисту населення. Нормативно-правове забезпечення – це правові механізми, які існують на національному та міжнародному рівнях. Вони можуть бути обов’язковими і примусовими (національні закони і правила, договірні зобов’язання) або добровільними (пакти про добросесність, кодекси поведінки та інші).

Разом вони утворюють юридичну основу. Існування цих механізмів є передумовою для створення відповідальної системи соціального захисту населення в Україні. Саме тому дослідження цієї тематики має відбуватися постійно, адже актуальність існуватиме поки існує суспільство.

Проаналізувавши наукові дослідження та статті, автори яких працювали над темою нормативно-правового забезпечення соціального захисту в Україні, можна сказати, що тема дуже актуальна для нас українців. Цю тематику досліджували: О. Кадикало «Особливості нормативно-правового забезпечення соціального захисту окремих верств населення в Україні», Р. Гребя «Нормативно-правове забезпечення реформування системи соціальних послуг в Україні», О. Андронік, О. Макогін «Нормативно-правове забезпечення системи соціального захисту в Україні» та інші.

Мета – проаналізувати нормативно-правове забезпечення соціального захисту в Україні.

Соціальний стан, у якому нині перебуває Україна, характеризується зниженням соціальної відповідальності держави, що впливає на зростання бідності, порушенням соціально-економічних і трудових прав, поглибленням тінізації трудових відносин, що своєю чергою свідчить про необхідність створення нової моделі нормативно-правового регулювання цих відносин. Соціальний розвиток в Україні визначає нові можливості науково-технологічного, інноваційного прориву держави серед країн Європи, він створює економічний фундамент і безпосередньо духовну спадщину всього українського суспільства та нації загалом [2].

Нормативно-правове підґрунтя забезпечення соціального захисту населення можливо поділити на групи:

1) міжнародно-правові акти, якими вміщуються основи економічних та соціальних прав, поділяються на глобальні (універсальні) та регіональні, особливо європейські;

2) закони, якими визначається сутність і типи соціального захисту України;

3) нормативно-правове підґрунтя України, яка визначає державні соціальні блага громадян та механізм їх надання;

4) правова база соціального захисту родин з дітьми;

5) нормативно-правове підґрунтя щодо соціального захисту осіб з інвалідністю, житлових пільг та інші [2].

У ч. 1 ст. 46 Конституції України зазначено, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом», тобто соціальний захист не обмежено забезпеченням у разі настання ризику.

Базовим у регулюванні цього питання є Закон України «Про соціальні послуги», положення якого визначили основні організаційно-правові передумови надання соціальних послуг громадянам, які знаходяться у

складній життєвій ситуації та потребують допомоги зі сторони. Закон запровадив категоріальну та концептуальну основу для визначення основних понять, що використовуються у галузі соціальних послуг [1].

У національному законодавстві вживають два терміни – «соціальне забезпечення» та «соціальний захист» зокрема, Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991, Закон України «Про соціальний захист дітей війни» від 18.11.2004, Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р. – тобто цей закон є основоположним актом у сфері пенсійного забезпечення, який гарантує всім непрацездатним громадянам України, іноземним громадянам та особам без громадянства, які на законних підставах мешкають в Україні, право на матеріальне забезпечення за рахунок коштів Пенсійного фонду, Державного та місцевих бюджетів шляхом надання трудових і соціальних пенсій та інші.

Державну політику у сфері соціального захисту та соціального забезпечення визначають біля 30 законодавчих актів, серед яких головну позицію посідають закони України, укази Президента та постанови Кабінету Міністрів України [3].

Проте аналіз законодавчої бази дає підстави припустити, що її ефективність наразі недостатня. Оскільки нинішнє становище законодавчої бази у сфері соціального захисту демонструє, що на сьогодні казати про її ефективність важко, оскільки вона досі не досконала. Система соціального захисту українців потребує кардинальних змін, оскільки вона побудована на тогочасній практиці в умовах панування державної власності та монопольного права держави встановлювати державні види та умови страхування, розміри страхових внесків, перерозподіл страхових ресурсів між страховиками, галузями та територіями тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андронік О. Макогін О. Нормативно-правове забезпечення системи соціального захисту в Україні. Економіка та суспільство, 2023. С 56.
2. Бичков С. І. Сучасна система соціального захисту в Україні. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=377>
3. Гребя Р. В. Нормативно-правове забезпечення реформування системи соціальних послуг в Україні. 2016. (3) С 87-95.

ТОКАР Іван Андрійович
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
Науковий керівник: ГУРТОВЕНКО Наталія Вікторівна,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ НА ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ ПІДЛІТКІВ

Трансформаційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, мають значний вплив на поведінку підлітків, відображаючися у їхньому соціокультурному середовищі, життєвих умовах та способах самовираження. Основні аспекти цього впливу можна висвітлити наступними тезами:

Економічні трансформації та соціальна нестабільність: Зростання економічних нерівностей, безробіття та фінансові труднощі в сім'ях можуть стимулювати підлітків до девіантної поведінки у пошуках альтернативних шляхів виживання та задоволення своїх потреб.

Цифрова трансформація та інтернет-культура: Широкий доступ до інформаційних технологій та соціальних мереж може створювати нові можливості для самовираження, але також сприяти виникненню залежності від віртуального світу та розвитку асоціальних патернів поведінки.

Соціальні кризи та конфлікти: Воєнні дії та соціальна напруга можуть викликати стрес та психологічну травму у підлітків, що в свою чергу може призвести до збільшення випадків девіантної поведінки.

Система освіти та молодіжні ініціативи: Адаптація шкільної програми та методик до сучасних вимог може сприяти формуванню позитивних цінностей та навичок у підлітків, що є ключовим чинником у попередженні девіантної поведінки.

Стратегії підтримки та профілактики: Розроблення ефективних програм підтримки та профілактики девіантної поведінки серед підлітків має включати в себе комплексний підхід, що враховує специфіку трансформаційних процесів в українському суспільстві та потреби молоді.

Девіантна поведінка охоплює широкий спектр неприйнятних та асоціальних дій, таких як злочинність, наркоманія, агресивна поведінка, відмова від навчання та інші прояви, які виходять за межі соціально прийнятних норм.

Українські підлітки стають учасниками цього процесу залежно від численних факторів, які включають економічний статус сім'ї, доступність освіти, рівень моральних та етичних цінностей, соціальне середовище, в якому вони виростають, та багато інших.

Порозуміння впливу трансформаційних змін на девіантну поведінку підлітків в українському суспільстві є важливою складовою розуміння сучасних соціальних викликів. Аналіз цього впливу дозволить розробляти ефективні стратегії попередження та управління девіантною поведінкою серед молоді, сприяючи здоровому соціальному розвитку нації.

Українське суспільство переживає період історичних трансформацій, які впливають на всі аспекти життя громадян, зокрема на підлітків. Ці зміни створюють нові виклики, пов'язані з девіантною поведінкою серед молоді, але вони також відкривають можливості для розвитку ефективних підходів до її запобігання та управління.

Одним із ключових факторів, що впливає на девіантну поведінку підлітків, є соціальна нестабільність, що супроводжує трансформаційні процеси. Економічні зрушення, зміни у структурі сім'ї та загальний рівень стресу можуть сприяти виникненню асоціальних поведінкових моделей серед молоді.

Проте, ці зміни також створюють можливості для розвитку ініціатив, спрямованих на підвищення соціальної свідомості та активної громадянської позиції серед молоді. Залучення підлітків до процесів прийняття рішень у громадському житті може сприяти формуванню відповідального підходу до своєї поведінки та допомогти зменшити випадки девіантної активності.

Таким чином, розуміння впливу трансформаційних змін на девіантну поведінку підлітків відкриває широкі можливості для розроблення та впровадження інноваційних програм та стратегій, спрямованих на збереження психологічного здоров'я та соціальної адаптації молоді в умовах сучасного українського суспільства.

Трансформаційні зміни в українському суспільстві суттєво впливають на девіантну поведінку підлітків, змінюючи їхнє соціокультурне середовище та життєві умови.

Розвиток інформаційних технологій та медіа сприяє поширенню негативного впливу, що може викликати агресивність, залежність від інтернету та інші форми асоціальної поведінки серед підлітків.

Ефективні стратегії попередження та реагування на девіантну поведінку підлітків повинні враховувати специфіку трансформаційних процесів в українському суспільстві та забезпечувати комплексний підхід до проблеми.

Соціальні нерівності, які супроводжують трансформаційні процеси, можуть поглибити відчуття відчуження та безпорадності у підлітків, сприяючи ризику виникнення девіантної поведінки.

Підвищена мобільність та доступність інформації можуть розширити можливості підлітків у виявленні та втіленні девіантних моделей поведінки.

Роль сім'ї як основного соціалізаційного агента може зазнати змін у зв'язку з трансформаціями в українському суспільстві, що впливає на структуру та динаміку девіантної поведінки підлітків.

Ефективні програми профілактики та підтримки психосоціального здоров'я серед підлітків мають бути адаптовані до специфічних вимог та потреб сучасного українського суспільства.

Наголос на забезпеченні доступу до освіти, розвитку соціальних навичок та стимулюванні позитивних форм самовираження може бути ключовими компонентами стратегій протидії девіантній поведінці серед підлітків.

Процес глобалізації та культурної асиміляції може впливати на ідентичність підлітків, що у свою чергу може викликати дисгармонію та зростання девіантної поведінки.

Трансформаційні процеси в українському суспільстві можуть спричинити втрату традиційних цінностей та віддалення від соціальних норм, що може підштовхнути підлітків до девіантної поведінки.

Розвиток віртуальних спільнот та онлайн-культури може змінювати уявлення підлітків про прийнятність певних видів поведінки, що може впливати на зростання девіантних тенденцій.

Реагуючи на трансформаційні зміни, необхідно зосередитися на розвитку соціальних програм та ініціатив, спрямованих на підтримку та заохочення позитивних форм самовираження та соціальної адаптації серед підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарчук О. І. Психологія девіантної поведінки: курс лекцій. Київ : МАУП, 2006. 88 с.
2. Візир Т.М. Здоровий спосіб життя. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. №5. 44-47 с.

3. Баранов В.В., Похлебін І.О. Дослідження автобіографії девіантного підлітка як один з прийомів вивчення його десоціалізації. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001. №9. 43- 45 с.

ЮР'ЄВ Іван
Уманський державний педагогічний університет
Імені Павла Тичини
Науковий керівник: ІВАЩЕНКО Катерина Віталіївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ»: ОСНОВНІ ГРУПИ ФАКТОРІВ ТА СИМПТОМИ

Синдром професійного вигорання бере свій початок з хронічного повсякденного навантаження, емоційної перевтоми пережитої людиною в особистісно-значущих ситуаціях спілкування з іншими людьми. Професія соціального працівника є однією з тих, де синдром професійного вигорання найпоширеніший. Це фізичне або емоційне виснаження, що характеризується втратою зацікавленості до роботи, що згодом переходить у байдужість до улюбленого заняття, особистого життя, роботи. Загалом, під професійним вигоранням розуміється стан фізичного, емоційного і розумового виснаження, що виявляється в професіях соціальної сфери.

Професійне вигорання – це психофізіологічна реакція організму на тривалі стреси різного рівня інтенсивності, обумовлена її професійною діяльністю, що розгортається в поетапному проходженні рівнів напруження, резистенції та виснаження [1].

Причиною напруження – є професійна діяльність у атмосфері нестабільних стресових обставин, фізичного та психічного перевантаження та підвищеної відповідальності. Напруження проявляється у:

- 1) переживанні психотравматичних обставин;
- 2) невдоволенні собою;

3) відчутті «загнаності в клітку»;

4) тривозі та депресії.

Резистенція виникає коли людина намагається відгородитися від неприємних вражень, зовнішніх впливів. Резистенція проявляється у:

1) емоційному дефіциті (розвиток емоційної нечутливості на тлі перевищення, спустошення фахівця під час виконання професійних обов'язків; в поведінці з'являються різкість, грубість, дратівливість, образи);

2) емоційному відчуженні (створення захисного бар'єру у комунікаціях; особа майже повністю виключає емоції зі сфери діяльності, її майже нічого не хвилює, майже нічого не викликає емоційного відгуку – ні позитивні обставини, ні негативні, причому це не вихідний дефект емоційної сфери, не ознака ригідності, а набутий за тривалий час взаємодії з клієнтами емоційний захист);

3) деперсоналізації (порушення стосунків, розвиток цинічного ставлення до тих, із ким потрібно спілкуватися, виконуючи професійні обов'язки) психосоматичні та психовегетативні порушення (погіршення фізичного самопочуття, розвиток таких психосоматичних і психовегетативних порушень, як розлади сну, головний біль, проблеми з артеріальним тиском, шлункові розлади, загострення хронічних хвороб тощо. Навіть думки про роботу викликають поганий настрій, негативні асоціації, безсоння, почуття страху, неприємні відчуття в області серця, судинні реакції

Романовська О, Набільська Є. у своїх дослідженнях описали гендерні, вікові, соціальні особливості схильності до професійного вигорання, зокрема:

а) у жінок частіше розвивається емоційне виснаження, як у чоловіків;

б) чоловіки більше звертають увагу на оцінку професійної успішності, в них частіше розвивається дегуманізація;

в) групою ризику, в першу чергу, стають молоді фахівці та фахівці похилого віку;

г) стаж роботи є опосередкованим фактором розвитку синдрому вигорання;

д) сприятливими особистісними рисами для розвитку синдрому є: недостатня автономність; емпатія; інтроверсія; низька самоповага; трудоголізм, нереалістичні очікування; фактори відсутності соціальної підтримки; нестабільна або низька оплата праці; соціальна незахищеність працівника [2].

Слід зазначити, що чинники професійного вигорання поділяються на організаційні, рольові та індивідуальні, які впливають на сприйняття особистістю своєї професійної ролі в організації; зустрічну реакцію на дане сприйняття; реакцію організації на симптоми, які проявляються у працівника. Окрім зазначених, до чинників сприятливих для розвитку синдрому професійного вигорання соціальних працівників належать:

- 1) монотонність роботи, особливо якщо її смисл здається сумнівним;
- 2) сурова регламентація часу роботи, особливо за умови нереальних термінів її виконання;
- 3) робота з немотивованими клієнтами, які постійно опираються спробам допомогти їм;
- 4) невирішені особистісні конфлікти спеціаліста;
- 5) хронічна напружена психоемоційна діяльність: інтенсивне спілкування; негативні емоції; інтенсивне сприймання, переробка та інтерпретація отриманої інформації; необхідність приймати рішення;
- 6) психологічно складний контингент, з яким працює людина: поранені; тяжкі та термінальні хворі; особи з психічними відхиленнями; діти, що страждають від різних травм та захворювань [3].

До основних груп факторів, що сприяють формуванню синдрому професійного вигорання соціальних працівників відносяться: особистісний, рольовий та організаційний.

Особистісний чинник включає мотивацію, способи реагування на стреси та інші індивідуальні особливості. Найуразливіші в цьому відношенні

люди, що реагують на стрес агресивно, нестримано, прагнучи до суперництва. Також до вигорання здебільшого схильні трудоголіки, тобто працівники з високою самовіддачею та відповідальністю.

Рольовий фактор пов'язаний з рольовою конфліктністю і рольовою невизначеністю, а організаційний фактор включає характеристики професійних завдань, характер керівництва, ступінь відповідальності [2].

Наслідки тривалого стресу як причина виникнення синдрому «професійного вигорання» позначаються на моральному та фізичному стані соціального фахівця.

1. До психофізичних симптомів належать: почуття постійної втоми не тільки увечері, але й вранці (симптоми хронічної втоми); відчуття емоційного і фізичного виснаження; постійні безпричинні головні болі; нудота, розлади шлунково-кишкового тракту, різке зменшення, або збільшення ваги; помітне зниження зовнішньої і внутрішньої сенсорної чутливості; відсутність апетиту або, навпаки, переїдання.

2. Емоційні симптоми: зниження сприйнятливості і реактивності на зміни зовнішнього середовища; байдужість, нудьга, пасивність і депресія, підвищена дратівливість на незначні події; втрата почуття гумору; невмотивоване постійне переживання негативних емоцій; негативізм в роботі і в особистому житті; розвиток різних фобій; відчуття фрустрації, душевні страждання; почуття самотності; поганий настрій і пов'язані з ним емоції.

3. Поведінкові симптоми: ухиляння від професійної діяльності; працівник змінює свій робочий режим дня; незалежно від об'єктивної необхідності працівник бере постійно роботу додому, але вдома її не робить; зниження ентузіазму стосовно роботи, байдужість до результатів; невиконання важливих, пріоритетних завдань і «застрягання» на дрібних деталях; зменшення кількості контактів з колегами, клієнтами; відчуття некомпетентності в професійній діяльності; зростаюча радикальність негативних оцінок оточуючих та їх діяльності.

4. Інтелектуальний стан: відчуття, що робота стає все важчою, а виконувати її все складніше; бажання працювати зникає; зменшення інтересу до нових теорій та ідей у роботі; труднощі в концентрації уваги; зменшення інтересу до альтернативних підходів у розв'язанні проблем; ригідність у мисленні; зростання нудьги, туги, апатії, брак авантюризму, смаку та інтересу до життя; пасивна участь або відмова від участі в розвиваючих експериментальних курсах (тренінгах, освітніх курсах); формальне виконання роботи.

5. Соціально-психологічні симптоми: часті нервові «зриви»; почуття гіпервідповідальності і постійний страх, що щось «не вийде» чи з чимось не вдається впоратися; загальна негативна установка на життєві і професійні перспективи; загальна негативна установка на життєві перспективи; зменшення активності й інтересу до дозвілля, хобі; соціальні контакти обмежуються роботою; погіршення взаємин з іншими як удома, так і на роботі; відчуття ізоляції, незрозуміння інших і іншими.

На сьогодні виділяють близько ста симптомів, які так чи інакше пов'язані з синдромом «професійного вигорання». Симптоми цього синдрому не мають чіткої специфіки і можуть варіювати від легких поведінкових реакцій (дратівливість, стомлюваність наприкінці робочого дня) до психосоматичних та невротичних розладів [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Савчук, І. (2010). Синдром «професійного вигорання». Інноваційний досвід у професійно-технічній освіті (9). С. 96-110.
2. Романовська, О. В., Набільська, Є. М. (2011). Причини та особливості прояву синдрому «професійного вигорання» в соціальних працівників. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. Вип. 3(11), 103–107.
3. Гридковець Л.. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.

4. Мірошніченко О.А. Профілактика синдрому «професійного вигорання» у працюючих в екстремальних умовах: Навчально-методичний посібник. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 156 с.